

BEKE MARGIT

Serédi Jusztinián munkálatai a Codex Iuris Canonici és a Fontes kiadása körül – levelezése alapján

Serédi Jusztinián a világegyház számára jelentős munkásságot fejtett ki az Egyházi Törvénykönyv 1917-es kiadása körül és forrásainak összegyűjtésével. Ebben a nagy horderejű munkában újabb adatok szerint Csernoch János esztergomi érseknek (1912–1927) a szerepe is jelentős volt.¹ Most mégis Serédivel foglalkozunk inkább a munkák ütemezésével kapcsolatban, semmint a törvényekkel, hiszen az a jogászok tiszte. Számunkra jelenleg levelezése és egyéb megjegyzései érdekesek.

Az ezzel kapcsolatos iratanyagot Pannonhalmán őrzik. Serédi hercegprímásként végrendeletében meghagyta, hogy római tartózkodásával kapcsolatos levéltári anyagát adják át a Pannonhalmi Levéltárnak. Így került be az 1917-es Kódex anyagának teljes cédula katalógusa², amelyek között kézzel írott cédulái, bullariumok szétszedett lapjai, az Acta Apostolicae Sedis néhány száma található többek között.³ Serédi naplót vezetett munkájáról, amely Bánk József kezében volt. Emellett az igen értékes forrás mellett a levelezések is érdekesek, amelyek alapján a jogforrások kiadásának ütemét figyelemmel kísérik a bencés rendtársak.

¹ Csernoch János (Szokolca, 1852. jún. 18. – Esztergom, 1927. júl. 25.) bíboros, hercegprímás, érsek. – A Pázmáneum növendéke volt. 1874-ben szentelték pappá, majd az Augustineumban tanult tovább. 1879-ben: az esztergomi teológia tanára. 1888-ban irodaigazgató, nov. 27-én esztergomi kanonok. 1908-ban csanádi megyéspüspök, 1911-ban kalocsai érsek, 1912. nov. 20-tól esztergomi érsek, 1914-ben bíboros. Vö.: ERDŐ PÉTER: *Csernoch János szerepe az 1917-es kodifikációban*. In: Szentjeink és nagyjaink Európa kereszténységéért. A Vatikáni Kiállítást Előkészítő Bizottság, az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye Egyháztörténeti Bizottsága és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem által rendezett történész konferencia előadásai 2000. máj. 4–5. = *Miscellanea Ecclesiae Strigoniensis* I. Szerk.: Beke Margit. Budapest 2001. 199–203. pp.

² Itt is szeretném köszönetemet kifejezni dr. Csóka Gáspár levéltárigazgató úrnak szívélyes és megbecsülhetetlen segítségéért kutatásom idején.

³ Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár (a továbbiakban PaBFL)

Serédi György⁴ Deákiban született 1884-ben, ahol olyan kiváló bencés szerzetesekkel találkozott, mint például Gulyás Elek⁵ és Wargha Samu.⁶ Hatásukra hamar megérlelődött benne a szerzetesi hivatás gondolata. Elemi iskolája után a pozsonyi királyi katolikus gimnáziumba járt. 1901. augusztus 6-án öltötte fel a bencések öltözékét, és rendi neve Jusztinián lett. Főapátja Fehér Ipoly,⁷ Rómába küldte 1904 őszén teológiai tanulmányainak végzésére. A San Anselmon folytatott tanulmányai során egyik bencés tanárra Pietro Bastien egyházbiztos volt és a fiatal bencést a kánonjog felé irányította. A tanulmányok befejezése után Pannonhalmán Kohl Medárd⁸ egykori bencés, esztergomi segédpüspök szentelte pappá 1908. július 14-én.

Még ez év őszén visszatért Rómába, és már az 1909-es konzultorok között szerepel a neve.⁹ Emellett a San Anselmo egyetemen órákat tartott egyházbiztosként. Mivel a főapát egy évre engedte el Pannonhalmáról, így 1909-ben hazatért, 1910-ben viszont újra Rómában találjuk.¹⁰

Az előzményekhez tartozik, hogy X. Szent Pius pápa (1903–1914)¹¹ 1904. március 19-én közzétette az *Arduum sane munus* motu proprio-ja az Egyházi Törvénykönyv megalkotásának szándékát.¹² Merry del Val¹³ bíboros szerint megválasztása után két

⁴ Serédi Jusztinián György OSB (Deáki, 1884. ápr. 24. – Esztergom, 1945. márc. 29.) bíboros hercegprímás, érsek. A CIC kodifikáló bizottságának tagja. 1918-ban a hadifoglyok tábori lelkésze. 1920-ban főapáttá választották. 1920–27 között Rómában rendi prokurátor és a vatikáni magyar követség egyházbiztos tanácsosa. 1927. nov. 30-án esztergomi érsek, dec. 19-én bíboros. 1937–1939 között a kassai és roznányi apostoli adminisztrátúra kormányzója. 1941-ben egyházmegyei zsinatot tartott. 1944-ben több ízben tiltakozott a zsidókkal való bánásmód miatt. Érseki kinevezéséig pályafutását lásd: KELEMEN KRIZOSZTOM: *Dr. Serédi Jusztinián bíbornok, Magyarország hercegprímása, esztergomi érsek*. In: Prímás-Album dr. Serédi Jusztinián Magyarország bíbornok hercegprímása tiszteletére. Szerk.: Az Országos Katolikus Szövetség. Budapest, 1928. 19–32. pp.

⁵ Gulyás Elek Kálmán OSB (Szentmárton, 1831. okt. 18 – Celldömölk, 1906. jun. 23.) gimnáziumi tanár. A rendbe 1848-ban lépett be, ahol 1854-ben fogadalmat tett. 1855. júl. 25-én szentelték pappá. 1877-ben Deákiban lelkész, 1899-ben Dömölkön házgonnok.

⁶ Wargha Samu Boldizsár OSB (Tósnárasd, 1844. jan. 6. – Zalaapáti, 1927. jan. 20.) alperjel. A rendbe 1862-ben lépett be, 1868-ban tett fogadalmat. 1869. júl. 25-én szentelték pappá. 1899-ben Deákiban lelkész, 1915-ben Zalaapátiban perjel.

⁷ Fehér Ipoly Kálmán (Ipolyvisk, 1842. ápr. 11. – Pannonhalma, 1909. okt. 27.) pannonthalmi főapát. 1858-ban lépett a rendbe, 1865-ben szentelték pappá. Tanár lett. 1885-ben tanulmányuton volt Bajorországban, 1892-ben Szerbiában és Bulgáriában. 1892-től pannonthalmi főapát élete végéig.

⁸ Kohl Medárd (Radafalva, 1859. nov. 5. – Esztergom, 1928. jan. 15.) samosatai c. püspök, – esztergomi segédpüspök. 1877-ben belépett a bencés rendbe. Pappá szentelték 1885. július 25-én. Vaszary Kolos bencés főapát mellett 1888-tól titkár, és amikor Vaszary Kolos esztergomi érsek lesz, 1891-ben Esztergomba vitte magával titkárként. A pápa 1900. december 17-én esztergomi segédpüspökké és samosatai c. püspökké nevezi ki. 1900. december 27-én Rómában szentelik püspökké.

⁹ BÁNK JÓZSEF: *Serédi bíboros fiatal évei Rómában 1908–1927*. H. é. n. (a továbbiakban BÁNK 1927.) 11. p. Hivatkozik a Gerarchia Cattolica 1909. évfolyamának 447. p.-ra

¹⁰ BÁNK 1927, 15. p.

¹¹ X. Pius, Giuseppe Melchiorre Sarto (Riese, 1835. jun. 2. – Vatikán, 1914. aug. 20.) 1875-ben trevisoi székesegyház kanonokja, 1884-ban Mantova püspöke, 1893-ban Velence bíboros pátriárkája. 1903. aug. 24-én választották meg pápának és ekkor vette fel a X. Pius nevet. Vö.: BATTISTA MONDIN: *Pápák enciklopédiája*. Budapest, 2001. (a továbbiakban P E) 639–651. pp.

¹² ASS 36.1903–1904. 551. p. BÁNK 1984, 808. p.

¹³ Merry del Val Zulueta, Rafaele (London, 1865. okt. 10 – Róma, 1930. febr. 26.) bíboros, államtitkár. Atyja spanyolországi nagykövet volt Londonban. 1888-ban szentelték pappá, 1897-ben Kanada apostoli delegátusa, 1899-ben Rómában a nemesi akadémia igazgatója. 1900-ban niceai c. érsek. 1903-ban X. Pius államtit-

vagy három nappal már felvetette a kánonjog kodifikálását.¹⁴ A munkálatokat a pápa személyesen felügyelte, de kiadása már utódjára várt. Merry del Val 1903-ban a konklávétitkára volt és a megválasztott X. Pius pápa megkedvelte és hamarosan államtitkárrá nevezte ki, majd ez után, 1903. november 12-én bíborossá kreálta és címtemplomául a Szent Praxedist rendelte.¹⁵ X. Pius az egyik legnagyobb reform pápának tartják tevékenysége és életszentsége folytán. 1951-ben ezért boldoggá, 1954. május 29-én szentté avatták. A kodifikációs feladat elvégzésére hármás bizottság létesült: *coetus consultorum* (kánon tervezetek készítői), *coetus collaboratorum* (megyéspüspökök és azok, akik az egyetemes zsinaton jelen lehetnek), és *coetus codificatorum* (kardinális bizottság 16 taggal).

A kodifikáció 1903-tól tartott, amibe később Serédi Jusztinián bekapcsolódott. Ebben ismét a bencés rendnek volt szerepe. A kodifikációt Pietro Gasparri¹⁶ irányította és konzultori minőségben mellette volt Bastien, aki erre a posztra maga helyett Serédit ajánlotta 1908-ban. A konzultor feladata volt, hogy minden kánonhoz a forrásokat felkutassa.

Az előkészítés 1914-ig tartott, de ekkorra már meghalt X. Pius. Utódja XV. Benedek pápa (1914–1922)¹⁷ lett. Elődjének erőfeszítését folytatta a kódex összeállítása terén is.

Serédi Jusztinián ez alatt az idő alatt a bencések központi rendházában lakott. Amikor 1915-ben az olaszok hadat üzentek a központi hatalmaknak, Gasparri már bíborosként és államtitkárként május végén, a saját kocsiján vitte Serédi Jusztiniánt a Vatikánba, nehogy internálják az ellenségnek számító magyar bencést.¹⁸ A vatikáni „fogságban” két és fél évet töltött.

1915. december 28-án kelt levelében arról írt, hogy május vége felé költözhetett be a Vatikánba. Az államtitkár engedélyével írhat ekkor. Az augusztusi levele óta „talán közelebb jutottunk a várva várt békekötéshez, de azért még úgy hiszem, hosszú ideig itt kell maradnom a Vatikánban. Ki gondolta volna, hogy immár teljes 7 hónapja ki nem mozdulok a Vatikánból?...Napirendem olyan, mint augusztusi levelemben megírtam. Életem kissé egyhangú. Az a szerencse, hogy nagy elfoglaltságom miatt nem unatkozom. Szinte repülnek a hetek, hónapok. Aztán meg az általános helyzetet illetőleg minden fontosabb dologról jól vagyok értesülve, ami szintén reményt ad s kitarásra ser-

kára, majd bíboros. 1914-ben XV. Benedek megválasztásakor lett a Szent Officium titkára. Boldoggá avatása folyamatban van. Vö.: DIÓS ISTVÁN: *Merry del Val Raffaele*. In: MKL VIII. 979. p. RITZLER, REMIGIUS – SEFRIN, PRIMINIUS: *Hierarchia Catholica*. 1730. V–IX. Padova 1958. IX. 8. p., Schem. 1929. XIV. p.

¹⁴ P E 644. p.

¹⁵ KRAMER VON REISSWITZ, CRISTA: *A pápacsinálók. A bíborosok és a konklávét*. Ford.: Derék Gyéza. Magyar Könyvklub. [Budapest, 2002] 216. p.

¹⁶ Gasparri, Pietro (Capovalazzo di Ussita, 1852. máj. 5. – Róma, 1934. nov. 18.) bíboros, államtitkár. Rómában szentelték pappá 1877. márc. 31-én. 1898. febr. 12-én cesareai c. érsek, márc. 6-án szentelték püspökké. Ez után Peruban apostoli delegátus. 1901-ben a Római Kuria titkára. 1907. dec. 19-én bíboros. 1914. okt. 13. államtitkár. 1916. dec. 4-én kamerlengő. 1917. okt. 18-án a Kódex és Kánonjogi Pápai Bizottság elnöke. 1930-ban lemond az államtitkárságról és a bizottsági tagságáról. 1934. nov. 18-án kamerlengőként halt meg.

¹⁷ XV. Benedek, Giacomo Paolo Battista Della Chiesa (Pegli 1854. nov. 21. – Vatikán 1922. jan. 22.) A madridi nunciaturán titkár, Rampolla államtitkár helyettes. 1907-ben Bologna érseke. 1914-ben bíboros. 1914. aug. 31-én pápa. Ekkor vette fel a XV. Benedek nevet. Vö. P E 651–656. pp.

¹⁸ BÁNK 1927. 14. p.

kent. Pusztán az aggasztott eddig, hogy Pannonhalmáról és Deákiból semmi hírt sem kaphattam. Most azonban e tekintetben is javult a helyzet...befejezték e már az építkezést Pannohalmán; hogy voltak megelégedve az Abbas Primas úr pannonhalmi látogatásával;¹⁹ ...Ha esetleg a római kúriánál elintézendő ügy merülne fel, de különben is bármikor írhat Méltóságos Főapát Úr²⁰ a bécsi nunciatúra útján.” A vegyes házasság akadály a lóli felmentés joga 1916. jan. 25-én lejár, ezért azt meghosszabbítja. Levelében Deákiba szóló levelet mellékel, amit szüleihez kér eljuttatni. Kiderül az is, hogy a főapát továbbította a válaszleveleket a Vatikánba, ahonnan Gasparri államtitkár útján kézbesítik neki. Gasparriak a bécsi pronuncius, Teodoro Valfré útján tanácsos küldeni e leveleket. Ír a háborús hangulatról is. Megállapítja, hogy akik 7 hónappal ezelőtt a háborút megéljenezték, most már tagadják, hogy háborúspártiak voltak, és szidják, átkozzák azokat, akik ezt akarták. A drágaság igen nagy, az élelmiszerek, szövöttárúk, bőr, gyapjú stb. mind méreg drága. Levele végén békét, boldog újévet kíván a főapátnak és minden kedves rendtársának.²¹

A Vatikánból a levelezés Teodoro Valfré di Bonzo²² c. érsek bécsi nuncius útján lehetséges, és így történtek a levelek küldése és fogadása is, aki 1916 óta viseli ezt a tisztséget.

1916. ápr. 2-án kelt levele igazolja, hogy megkapta szüleinek és a főapátnak a választ. A főapát a *mixta religiora* vonatkozó *triennálisok*²³ már a kezében voltak, azonban Flóris és János növendékek ünnepélyes fogadalm tételének ügyében is kérvényt kellett beadni a Szerzetesek Kongregációjához, amelyre még nem érkezett meg a válasz. Azt is kéri Merry del Val bíboros, hogy a Szent Officium titkárságának kimutatást küldjön a főapát az utolsó három évben kiadott felmentésekről. A Szerzetesi Kongregáció nem akar eltérni attól a gyakorlattól, hogy minden kis felmentés ügyben megkérdezi az abbas primas, illetve ennek delegátusát P. Pétert. Egyszerűbb, ha ő maga megy el személyesen a kongregációhoz, mert különben így járnak el. E tekintetben a pápa megadta mindazt a jogot P. Péternek, hogy az abbas primas által exequálendő²⁴ iratokat P. Péter exequálhassa. Serédi munkája halad, sorai szerint: „Kell is iparkodnom, mert a folyó év végén, vagy a jövő év elején alighanem promulgálják²⁵ az új törvénykönyvet. A jegyzetek olyanok lesznek, mint az eddigi tervezetben voltak. Az idézetek teljes szövegét majd

¹⁹ PaBFL Főpáti iratok 106/1916. Serédi Jusztinián levelei a Vatikánból 1915. dec. 28. ehhez lábjegyzetet fűz levelében Serédi e szavakkal: Az Abbas Primas úr így ír erre vonatkozólag 1915. dec. 15-én keltezett levelében: „Im August habe ich zwei sehr schöne Tage in Pannonhalma zugebracht, die mir unvergesslich sein werden. Man hat mir so viel Liebe erwiesen” vagyis: augusztusban két szép napot töltöttem Pannonhalmán, amelyek számomra felejthetetlenek. Sok szeretetet tapasztaltam.

²⁰ Ekkor a pannonhalmi főpát Hajdu Tibor Vendel OSB (Pakod, 1858. okt. 22. – Pannonhalma, 1918. okt. 21.). 1874-ben lépett a bencés rendbe. Innsbrucki tanulmányai után 1879-ben tett ünnepélyes fogadalmat. 1881-ben szentelték pappá. 1882-től a pannonhalmi főiskolán tanár. 1910–1918 között pannonhalmi főpát.

²¹ PaBFL Főpáti iratok 106/1916. Serédi Jusztinián levelei a Vatikánból 1915. dec. 28.

²² Teodoro Valfré di Bonzo (Cavour 1853. aug. 21. – Róma, 1922. jun. 25.) 1876. jun. 10-én szentelték papá. 1884-ben apostoli delegátus Costa Rica-ban. 1885. márc. 27-én szentelték c. püspökké, 1905-ben Vercelli érseke, 1916-ban ausztriai apostoli nuncius, 1916-ban trapezusi c. érsek. 1919. dec. 15-én bíboros, 1920-ban Szerzetesi Kongregáció prefektusa.

²³ Vegyes házasságot jelent. A pannonhalmi főpát területtel rendelkezett és joga volt szentszéki ügyek lebonyolítására is. Ezeket a facultasokat három évre adta meg a Szentszék, amelyeket meg kellett hosszabbítani.

²⁴ ügyintézés

²⁵ nyilvános kihirdetés

csak az után adjuk ki. Őeminenciájával többször beszélünk Pannonhalmáról. Nagyon tetszett neki, hogy a legutolsó névtárban az én nevem Pannonhalmán szerepel. Azt mondta, hogy ez a csekélység is nagy prudenciára vall.”

A levélben olvasható a háborúra való reagálása az olaszoknak. „A háborút már itt is megunták. A napokban a sz. kereszt tiszteletére óriási népsokaság zárandokolt a Sz. Péter templomába. Az egyik napon százezerre teszik a hívek számát. Tekintve, hogy idegenek most nincsenek Rómában, s hogy hétköznapról van szó: igazán szép eredmény. Róma lakosságának ötödrésze hétköznap a templomban! Erről a vallásos tüntetésről a szabadkőművesek lapja (*Messaggero*) egy árva szót sem szól. Csakhogy mások hozzák a jó hírt; megemlítik azt is, hogy magas rangú katonatisztek is odajárultak a sz. kereszthez. Vajha maradandó volna ez a buzgóság, vajha tettekben is megnyilvánulna!”

Serédi a jogász szemléletével gondolkodott a rendben is. A bencés rendben ugyanis az volt a szokás, hogy a rendtagok felszentelés után negyedévenként meghatározott összeget, rátát kaptak, amiből könyveket, utazást, ruházkodást, napi szükségleteiket fedezhették, szükség esetén rokonaikat segíthették, jótékonykodhattak.²⁶ Egyéb ellátásért, reverendáért természetesen nem fizettek. Ez mindenkinek egyforma volt, az előljárónak alkalmanként elszámoltak. Nem volt un. *vita communis*, hogy mindent természetben kaptak volna, vagy az előjáró fizette volna pl. az utazást, könyvet. (A főiskolai tanárok viszont a Főkönyvtárnak adhattak javaslatot, hogy a könyvtár mit vásároljon meg, s azt esetleg évekig, élethosszig használhatták). A növendékek beöltöztéstől a felszentelésig mindent természetben kaptak a Házgondnokságtól a közvetlen előljárójuk engedélyével. Serédi tehát kéri a főapátot, hogy az 1915. évi háromnegyed év elmaradt rátáját, 1125 koronát utalja át édesapjának Deákiba. Az 1916. évi maradjon Pannonhalmán. A levél margóján csillaggal jelölte meg Weber Jácint,²⁷ hogy megtörtént. A levél végén gratulál Hajdú Tibor főapát névnapjára, és szeretettel köszönti a rendtársakat is.²⁸

Serédi 1916. augusztus 6-án ismét ír: „Igaz ugyan, hogy sokat nem írhatok, de mégis írok, mert jól esik – legalább levél útján – kijutnom 15 hónapos fogságomból. Dehát milyen kellemes az én helyzetem a szegény fogoly katonákéhoz képest! Ha ezt meggondolom, s különösen, ha arra a magasabb szempontra is gondolok, hogy némileg én is hozhatok valamelyes áldozatot a nemzeteket sújtó isteni Gondviselés megengesztelésére: könnyen viselem különösen szabadságom megszorítását. Hozzá minden oldalról csupa figyelemben részesülök, a mi szintén megkönnyíti helyzetem. Egészség tekintetében sem panaszkodhatom. Így azután munkám is halad előre. Július végén készítettük el a kódex utolsó előtti kiadását *sub secreto*. A legközelebbi kiadás már nyilvános lesz. Talán karácsonyra el is készül. A promulgálás után azonban csak egy év múlva lép hatályba – a jogforrások összeállítását már befejeztem. Most javában czédulázom és rendezem az idézeteket. Kb. 25 ezer czédulám lesz! Egy kis türelem kell hozzá. Hozzá P. Péter sem dolgozhat annyit a kodifikálásban, mint szeretném, mert szegényt minden ügyesbajos dolgokkal zaklatják a rend apátságai. Sokszor meglátogat engem is; elhozza az Anzelmiánumból, amire épen szükségem van. Már jó sereg könyvem ideszállította.

²⁶ Csóka Gáspár úr szives közlése alapján

²⁷ Weber Jácint Péter (Nagykikinda, 1876. dec. 26. – Budapest 1939. júl. 26) 1892-ben öltözött be, 1899. júl. 2-án szentelték pappá, 1910–1916 között főapáti titkár és főjóságkormányzó. Vö.: *A pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára 1802–1986*. (Összeáll.: BERKÓ PÁL–LEGÁNYI NORBERT.). H. é. n. 1067. sz.

²⁸ PaBFL Főapáti iratok 106/1916. Serédi Jusztinián levelei a Vatikánból 1916. ápr. 2.

Méltóságos Főapát Úrnak, valamint a pannonhalmi rendtársaknak őszinte tiszteletét küldi.

Különösebb újság nincs. Személyemet illetőleg mégis megemlítem, hogy nagycsü-törtökön jelen voltam Őszentsége miséjén és szentáldozáshoz is járultam. Ezt a ritka kegyet nem mertem volna reményleni néhány évvel ezelőtt. A Szentatyával különben most is sokszor beszélgetek a kertben. Néhányszor egyenesen ő jött oda, a hol épen olvasgattam. Mindig nagyon leereszkedő. Egy hónapja ebédre is meghívott – más asztalához. A dolog úgy történt, hogy a vatikáni patika igazgatójával²⁹ (= fogságom alatt szerzett jó barátom!) sétáltam a kertben. A pápa beszédbe ereszkedett velünk s kitudakolta az igazgatótól, hogy 25 éves jubileuma alkalmával adandó ebédre kiket hívott meg. Én nem voltam hivatalos, mert a bíbornok úrtól nehezen szabadulhatok. Mikor a pápa észrevette, hogy én nem vagyok a felsorolt hivatalosak között, azt mondta az igazgatónak, hogy a Jusztiniánt meg én hívom meg Ő is hivatalos. Így vettem részt az ünnepi ebéden pápai meghívásra.”³⁰

1917. március 10-én Az apostoli nunciushoz küld levelet a pannonhalmi főapát és kéri, hogy továbbítsa Gasparri bíborosnak a mellékelt leveleket. Egyet Gasparriknak címezve, hogy a Serédinek szóló levelet továbbítaná neki. Ezt bizonyára a bíboros megtette, mert nem található a levélben.³¹

A Kódex végül elkészült. XV. Benedek pápa 1917. pünkösdjén, május 27-én a *Providentissima Mater Ecclesia* kezdetű konstitúcióval hirdette ki az új Kódexet, amely 1918. május 19-én lépett hatályba. Címe: *Codex Juris Canonici Pii X. pontificis maximi jussu digestus, Benedicti papae XV. auctoritate promulgatus*. A kódex egy példányát 1917. június 28-án, Szent Péter és Pál ünnepének előestéjén Gasparri bíboros nyújtotta át a Szentatyának ünnepélyes külsőségek közepette. Ezt egy freskó megörökítette, amelyen Serédi is látható.³² Serédi az utolsó lapra a kéziratban ezt írta rá : „Finis. I. O. Gl. D” D. Justinianus Serédi, Roma in Aedibus Vaticani. XIII. Kal. Nov. 1917. „Gasparri ezeket írta rá: „Tibi gratulationes meas porrigo, etsi indigne P. C. Ad multos annos. Vale”.³³

A napló szerint Serédi a következőkről számol be: „1916. júl. 17-től nov. 21-ig cédulákat írtam (4 hónapon keresztül). 6 napig rendeztem a cédulákat. 1916. dec. 1-től 1917. jún. 29-ig (7 hónapon keresztül) forrásadatokat egyeztettem az 1916-os kódexkiadással. 6 napon keresztül a cédulák csoportosítása – 1917. július 4-től augusztus 7-ig a végleges szöveggel való összehasonlítás. 1917. augusztus 9-től október 20-ig a kinyomtatással kapcsolatos munkák”.³⁴

²⁹ Durchschein, Narcisso vatikáni főgyógyyszerész.

³⁰ PaBFL Főapáti iratok. Serédi Jusztinián levelei a Vatikánból. 106/1916. Kelte Vatikán, 1916. aug. 6. , Vö.: BÁNK 1927, 30. p.

³¹ PaBFL Főapáti iratok 106/1916. Serédi Jusztinián levelei a Vatikánból. 106/ 19165. A levél kelte 1917. márc. 17.

³² BÁNK 1962, II. 220. p., a fényképét közli a *Prímás-Album. Dr Serédi Jusztinián Magyarország bibornok hercegprímása tiszteletére*. Szerk.: Országos Katolikus Szövetség, Budapest 1928. 31. p.

³³ Idézi BÁNK 1962, II. 223. p. fordításban ezt jelenti: Vége. Mindenben dicsőíttessék Isten. Serédi Justinian, Róma, Vatikán 1917. nov. 13. Gasparri: Gratulációmát nyújtom át, Péter kardinális, bár méltatlanul. Számos évet. Isten Önnel. BÁNK 1927, 15. p.

³⁴ Idézi BÁNK 1984, 809. p.

A Kódex korrektúrájával kapcsolatos egy kedves anekdota, amit Kriston Endre³⁵ egri segédpüspök jegyzett fel. Kriston Endre ugyanis jelen volt az 1939. júniusában Rómába vezetett zárandoklaton, amikor Serédi hercegprímás az új pápához, XII. Piushoz az első magyar zárandoklatot vezette.³⁶ Kíséretében volt még Dudás Miklós³⁷ és Hász István³⁸ püspök. Kriston a bíboros termes kocsjában kapott fülkét és a társalgóban többnyire együtt voltak. A hercegprímás szinte kifogyhatatlan volt apró, derűs eseteknek az elbeszélésében. Többek között említette, hogy mikor az *Acta Apostolicae Sedis* szedését ellenőrizte, egyszer azt találta a próbaszedésben, hogy *haec sunt revolutiones*³⁹. Gondolkozott, hogy tréfaképpen ne hagyja-e így, de mégis jónak látta *resolutiones*⁴⁰-re javítani.

A Kódex kihirdetése tehát megtörtént, így Serédi pihenésre is gondolhat, hogy az után a forrásokkal tudjon bővebben foglalkozni.

1917. aug. 8-án ismét a Kódexről írt: „Nem hittem volna, hogy annyi ideig elhúzódik az új Codex jegyzetes kiadásának sajtó alá rendezése... Igaz ugyan, hogy most már csak a nyomda munkája van hátra, mert a jegyzetek gyűjtése és összehasonlítása befejeződött, de még ez a nyomdamunka is kb. 1 ½ hónapot vesz majd igénybe, úgy hogy voltaképpen csak szeptember végén leszek teljesen szabad. Most a körülmények nem engedik, hogy sokat írjak, sőt – sajnos azt sem, hogy választ kérhessek és kaphassak. Épen ezért nagyon kérem Méltóságodat, hogy jelen levelemre választ ne küldessen. Magamról most is csak annyit mondhatok, hogy Istennek hála – jól érzem magam; egészségés vagyok s munkám befejeztem. Összesen kb. 25–27 ezer citatum lesz a Codex jegyzetes kiadásában. – A citatumok teljes szövege csak később kerül nyomdába, mikor egy kis pihenés után ismét munkába foghatok. Galántára címzett mellékelt levelem kegyeskedjék a ft. Prior úrnak átadatni őszinte üdvözléssel s azon kéréssel együtt, hogy katonai jogcímigazolási bizonyítványom aláírni s a levelet postára adni szíveskedjék.”⁴¹

Miközben Serédi Jusztinián a kánonok forrásanyagával foglalkozik, XV. Benedek pápa 1917. szeptember 15-i *Cum iuris Canonici* motu proprio-jaival különleges bizottságot hozott létre a Codex Iuris Canonici hiteles magyarázatára.⁴²

³⁵ Kriston Endre (Kemece, 1877. ápr. 15. – Eger, 1960. máj. 3.) gerazai c. püspök. Egri egyházmegye pappént 1912-től egri érseki aulában tölti be a szolgálatot és irodaigazgató lesz. 1923-ban gerazai címre felszentelt püspök, egyúttal egri spirituális. 1943-ban Szmeccsányi Lajos egri érsek halála után káptalani helynök. 1945-ben börtönbe vetették.

³⁶ BEKE 2009, 74. p., PL. Meszlényi Zoltán hagyaték . 4. d. Hivatali működése. 7. Serédi életrajzhoz adatok. 1949.

³⁷ Dudás Miklós (Máriapócs, 1902. okt. 27. – Nyiregyháza, 1972. jul. 15.) görög katolikus megyéspüspök. A bazilita rendbe 1921-ben lépett be. 1924-ben a Collegium Germanico-Hungaricum növendéke Rómában. 1927-ben szentelték pappá. 1932-ben a máriapócsi rendház főnöke, 1933-ban a magyarországi ág rendfőnöke. 1939. –ben hajdudorogi megyéspüspök. Május 14-én Máriapócsen szentelték püspökké. 1944. jan. 2-től a munkácsi görög katolikus egyházmegye, 1946. okt. 14-én a miskolci exarchátus apostoli kormányzója.

³⁸ Hász István (Kisbér, 1884. dec. 22. – Einsiedeln, 1973. jan. 28) tábori püspök. A Pázmáneumban szentelték pappá 1908-ban. 1911-ben a bécsi Augustineumban tanult tovább. Ez után Győrött püspöki szertartó, teológiai tanár. 1929-ben tábori püspök, április 28-án Serédi Jusztinián szentelte püspökké és tábori püspök lett. 1944 után Ausztriában, majd Svájcban telepedett le.

³⁹ Ezek forradalmak.

⁴⁰ határozatok

⁴¹ PaBFL Főapáti iratok. Serédi Jusztinián levelei a Vatikánból. 106/1916. Kelte Vatikán, 1917. aug. 8.

⁴² P E 655. p., BÁNK 1984, 810. p.

Gasparri bíboros 1917. dec. 8-án levelet intézett a pannonhalmi főapáthoz. Ebben értesíti őt, hogy Serédi Svájcon keresztül utazik Bécsbe és onnan Magyarországra. Hálásan szól Serédiről, aki két éven át volt munkatársa, példásan épülésére szolgált mindenkinek és méltóan a bencés rendhez. Reméli, hogy hamarosan visszatér hozzá. A levelet a szokott úton Teodoro Valfré di Bonzo c. érsek bécsi nuncius útján továbbította, aki a két hordó borral azt továbbküldte köszöntésül az újév alkalmával.⁴³

Meszlényi Zoltán⁴⁴ Serédi Jusztiniánról irt kéziratot munkájában ez áll: XV. Benedek pápa 1917. június 29-én Péter és Pál apostolok ünnepén kelt *Providentissima Mater Ecclesia*⁴⁵ kezdetű körlevelével a Kodexet, illetve a benne foglalt törvényeket kihirdette. Serédi még december hatodikáig marad a Vatikánban. Előzőleg Olaszországon való átutazását a pápai államtitkárság előkészítette, s a jelzett napon vatikáni papírokkal felszerelve elhagyta Rómát. Miután a háború miatt közvetlenül Ausztria felé nem utazhatott, Svájcba ment. Az olasz hatóságok egy detektívet adtak melléje, aki elkísérte őt egészen a svájci határig.

Bár a központi hatalmak a háború alatt is mentesítették a papokat a katonaság alól, mégis 1918. április 20-án a pozsonyi katonai parancsnokság a pannonhalmi főapáthoz⁴⁶ táviratot küldött. A parancsnokság távirata értelmében az „Orosz hadifogságból hazatérők lelki gondozása céljából megbízható ügyes lelkészre, aki egyúttal olasz hadifoglyok lelki gondozását is képes ellátni sürgős szükség van. Ezért javaslom Serédi György tartalékos pannonhalmi póttartalékos lelkész sürgős távirati választ kérek vajon behivatása ellen kifogás felmerül-e.” Bizonyára a főapát nem emelt kifogást ellene, mert április 22-én *Kvják Rafael* cs. és kir. tábori főpap a főapátságtól kéri Serédinek a föl-szentelési és működési bizonyítványát, mert tábori lelkésszé való kinevezéséhez ezek szükségesek. Hajdú Tibor főapát válasz levelében kifejti, hogy „Serédi majdnem három éves szakadatlan erős munka után mostanában jött haza Rómából s pihenésre van szüksége. De ha már nincs, elmehet.”⁴⁷

Tehát Serédit sikerült a hatóságok előtt úgy feltüntetni, mint aki valójában Pannonhalmán tartózkodik az említett névtár szerint. 1917. év végével valóban sikerült szabadságra haza jönni, amely még 1918. áprilisban is tart. Ez után tábori lelkészi feladatra, Esztergom Kenyérmezőre küldik a fiatal jogászt.⁴⁸

⁴³ PaBFL Főapáti iratok 43/1918. A levél kelte 1917. dec. 8.

⁴⁴ Meszlényi Zoltán Lajos (Hatvan 1892. jan. 2. – Kistarcsa 1951. márc. 4.) sinopei c. püspök, esztergomi segédpüspök. 1929-ben gondnok, 1930-ban irodaigazgató, 1931-ben esztergomi kanonok, 1934-ben a Prímási Főszentszék bírója, 1936-ban irodaigazgatói tisztségétől felmentve prímási és érseki oldalkanonok, 1937-ben a Kassa-rozsnói Apostoli Adminisztratura apostoli adminisztrátor általános helynöke, 1939-ig. 1937. okt. 1. sinopei püspök és esztergomi segédpüspöki kinevezése, okt. 28. püspökké szentelése. 1940-ben a Prímási Főszentszék bírója, 1941-ben lekeri apát, 1944-ben nógrádi főesperes, 1946-ban az Érseki Főszentszék offciálisa. 1950. jún. 17. káptalani helynök, 1950. jún. 29-én esztergomi palotájában letartóztatják. Kistarcsán tartják fogva. 1951. márc. 4. a Mosonyi utcai kórházba szállítás közben elhunyt. 1951. márc. 10. temették el.

⁴⁵ 1917. jún. 29., de 1918-ban lépett hatályba.

⁴⁶ Hajdú főapát. Hajdú Tibor Vendel, OSB (Pakod, 1858. okt. 22. – Pannonhalma, 1918. okt. 21.) pannonhalmi főapát. 1874.-ben lépett a bencés rendbe. Innsbrucki tanulmányai után 1879.-ben tett ünnepélyes fogadalmat. 1881-ben szentelték pappá. 1882-től a pannonhalmi főiskolán tanár. 1910-1918 között pannonhalmi főapát.

⁴⁷ PaBFL Főapáti iratok 220/1918. A levél kelte 1918. ápr. 22

⁴⁸ BÁNK 1927, 41. p.

Serédi Jusztinián 1920-ban visszatér Rómába a pápai Levéltárosképző Főiskola és az Anselmianum egyetem tanáráként. Ez az esztendő hazánk történetében azért is jelentős, mert az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után önálló magyar Vatikáni Követtség kezd meg működését Rómában a Via Boncompagni szerény villájában. Itt találni a követtség harmadik embereként Serédit, mint kánonjogi tanácsost, aki a püspöki kar és a bencés rend ügyvivője is. Ez már Bárdos Remig⁴⁹ főapátsága idejében és főapáti engedélyével történt.

XV. Benedek pápa halálával megüresedett a pápai trón, így utódjául XI. Piust⁵⁰ választották meg (1922 – 1939). Ő immár a harmadik egyházfő, akinek uralkodása alatt Serédi még mindig a jogforrásokon munkálkodik. 1922 karácsonyán Krizsó pannonhalmi főapáthoz⁵¹ írt levelében arról tudósít, hogy a jogforrásokon igen sokat dolgozik, eddig 400 oldal kefelevonatot javított ki, de még 600 oldal hiányzik az I. kötetből.⁵² A következő évben megjelenik *A Codicis Iuris Canonici Fontes I. cura – Emi Petri Card. Gasparri editi. Romae 1923*. Tehát a több kötetes műből az első négy kötet Serédi római tartózkodásának ideje alatt jelent meg, de Gasparri neve alatt.

Bizonyára jó hírével függ össze, hogy a Pázmány Péter Tudományegyetemre meghívást kapott. Erről 1923. december 20-án számol be Kelemen Krizosztóm főapátnak, hogy az egyházi tanszékre a kitüntetett meghívást sajnos, el kellett háritani, de úgy gondolja, hogy a rendet érte a kitüntetés.⁵³

1924-ben azt írta Serédi, hogy a Jogforrások II. kötete is készen lesz Péter–Pál ünnepére, az után július közepén már Pannonhalmán lesz.⁵⁴ Majd arról tudósítja rendtársát 1925-ben, hogy a III. kötet nyomdában van, miközben a IV. kötetten dolgozik.⁵⁵

Még 1925-ben a Szentatya Serédit, a mai Papi Kongregáció elődjének, a Zsinati Kongregációnak konzultorává nevezte ki.

Serédi az V. kötetén 1926-ban munkálkodott, amely 1927-ben került nyomdába.⁵⁶ Erről így számol be: „Hat nappal ezelőtt a munkát az V. kötet anyagát illetően – hála Is-

⁴⁹ Bárdos (Ptacsek) Remig Sándor OSB (Ipolyság, 1868. febr. 25. – Balatonfüred, 1932. máj. 12.): pannonhalmi főapát. A rendbe 1885-ben lépett be, ahol 1891-ben tett ünnepélyes fogadalmat, majd 1892-ben pappá szentelték. Esztergomban gimnáziumi tanár, 1907-ben Kőszegen házfőnök és gimnáziumi igazgató. 1920-ban pannonhalmi főapát, 1927–1932. között felsőházi tag.

⁵⁰ XI. Pius, Achille Ratti (Desio 1857. máj. 31. – Vatikán 1939. febr. 10.). A Biblioteca Ambrosiana könyvtárosa, majd a Vatikáni Könyvtár helyettes prefektusa, 1914-ben prefektusa. 1919-ben az új lengyel állam nunciusa és c. lepantói érsek. 1921-ben Milánóban tevékenykedik és még ebben az évben bíboros. 1922. febr. 2-án választottak pápává, aki a XI. Pius nevet vette fel. Vö.: P E 657–681. pp.

⁵¹ Kelemen Krizosztóm főapátról van szó. Kelemen Krizosztom Ferenc OSB (Hahót, 1884. jan. 10. – Pittsburgh, USA, 1950. nov. 7.): pannonhalmi főapát. A rendbe 1903-ban lépett be, 1910-ben ünnepélyes fogadalmat tett és pappá szentelték. 1928-ban Győrött házfőnök, és gimnáziumi igazgató. 1929-ben főapáti koadjutor, 1933–1950 között Pannonhalmán főapát. VÁRSZEGI ASZTRIK: *Kelemen Krizosztom (1929–1950) METEM* (Pannonhalmi főapátok) Budapest, 1990.

⁵² PaBFL. Főapáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1922. dec. 24.

⁵³ PaBFL Főapáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1923. dec. 20.

⁵⁴ PaBFL Főapáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1924. jún. 24.

⁵⁵ PaBFL Főapáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1925. febr. 26.

tennek befejeztem. Teljes 5 hónapon keresztül napról napra a levéltárban dolgoztam az ünnepnapok kivételével. Októberben napról napra 8-9 órát töltöttem ott. Most már a szobámban tudom a munkát folytatni, amiből már 730 oldal együtt van. Most még mintegy 800 oldal hiányzik. Ha az is készen lesz, akkor nekilátunk a kinyomtatásnak”.⁵⁷ 1927. november 2-áról arról értesít, hogy a VI. kötet anyagán fáradozik.⁵⁸ Közben némi pihenést engedélyez magának, amikor a bencés nagykóptalan után 1926. szept. 27-i levelében írja, hogy Deákiba megy, onnan Zalaapátiba, majd Pannonhalmára.⁵⁹

Gasparri bíboros iránti szeretetének és hálójának bizonyítékát adta Serédi Jusztinián, amikor levélben közölte a rendtársával, hogy a bíboros 1927. március 31-én ünnepi aranymiséjét, mivel 1877-ben e napon részesült a papszentelésben. Serédi Jusztinián erre az alkalomra kérte, hogy a rend üdvözölje őt gratuláló levelével.⁶⁰

Serédi Jusztiniánt XI. Pius pápa megbecsülése jeléül 1927. november 30-án esztergomi érsekké, december 19-én presbiter kardinálissá nevezte ki. Püspökké szentelését 1928. január 8-án a Szentatya végezte főcelebránsként. Címtemplomának elfoglalása után tért meg székvárosába, Esztergomba.⁶¹

A Fontes V. kötete már bíborosi, esztergomi érseksége alatt jelent meg 1930-ban. A VI. 1932-ben, a VII. 1934-ben, a VIII. 1938-ban, végül a IX. 1939-ben látott napvilágot. Mindez természetesen főpapi funkcióinak fáradhatatlan tevékenysége mellett. A Fontes I-VI. kötete Gasparri neve alatt jelent meg. A bíboros 1934-ben hunyt el, ezért a VII. kötetből kezdve viseli Serédi Jusztinián nevét.

Serédi munkájának nagysága azzal is bizonyítható, hogy a 2414 kánon közül 854 kánon teljesen új, tehát nem rendelkezik forrásokkal. A többi 1560 kánon viszont 10500 jogforrásra hivatkozik.⁶²

Serédi 1939. október 1-jén jelenti Maglione⁶³ bíborosnak az utolsó kötet megjelenését. Erre válaszolt Luigi Maglione bíboros államtitkár, aki által a Szentatya áldását küld-

⁵⁶ PaBFL Főpáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1926. szept. 10., 1927. jún. 4.

⁵⁷ Idézi BÁNK 1984, 810. p. Kelte 1927. febr. 25.

⁵⁸ PaBFL Főpáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1927. nov. 2.

⁵⁹ PaBFL Főpáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1926. szept. 27.

⁶⁰ PaBFL Főpáti iratok. Serédi Jusztinián hercegprímás levelei Kelemen Krizosztómhoz. (1922–1942). Kelte 1927. márc. 12., BÁNK 1927.

⁶¹ ERDŐ PÉTER: *Serédi Jusztinián*. In: Esztergomi érsekek 1001–2003. Szerk.: Beke Margit. Budapest, 2003. 389–395. pp.

⁶² BÁNK JÓZSEF: *Kánoni jog*. I–II. Budapest, 1960–1962. I. 219–228. pp., (a továbbiakban BÁNK 1962.), J. BÁNK: *De Justiniano Card. Serédi* = Monitor Ecclesiasticus. Roma, 1956. III. 463–481. pp., A. SZENTIRMAI: *Weltkirchenrecht und ungarisches Partikularrecht im Lebenswerk des Kard. Serédi*. = Österreichisches Archiv Für Kirchenrecht. 39. 1957. 268–273. pp., J. BÁNK: *Normae a Just. Card. Serédi conscriptae de fontibus CIC edendis*. = Monitor Ecclesiasticus. Roma 1958. II. 315–335. pp., J. BÁNK: *Kard. Serédi, der Kanonist. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung XLIV*. 1958. 209–236. pp., BÁNK JÓZSEF: *Serédi bíboros, mint jogtudós* = Vigilia 1958. 87–92. pp., 144–148 pp., Uő.: *Serédi a kánonjogász* = Vigilia 1984. 808–816. pp., 808. p. (a továbbiakban: BÁNK 1984.)

⁶³ Maglione, Luigi (Casoria, 1877. márc. 2. – Róma, 1944. aug. 22.) bíboros, államtitkár. 1901. júl. 25-én szentelték pappá. 1920. szept. 1-jén caesarei c. érsek, svájci apostoli nuncius. 1920. szept. 26-án szentelték püspökké. 1926-ban franciaországi apostoli nuncius. 1935. dec. 16-án bíboros. 1939-ben az Államtitkárság titkára., Levelét közli BÁNK 1962, I. 225–228. pp., BÁNK 1927, 93–94. pp.

te. Fordításban közöl néhány sort Bánk: „Az a munka, melyet Eminenciád a *Codex Iuris Canonici Fontes* értékes gyűjteménye IX. kötetének kiadásával befejezett, egy olyan műnek a méltó koronája, amely örökre összeköti Eminenciád nevét azzal a nagyszerű vállalkozással, amelyet a megboldogult X. Pius pápa gondviselészerűen kezdeményezett: az Egyházi Törvénykönyv kodifikálásával”.⁶⁴

A bíboros munkája befejeztével 1939-ben az aula munkatársai előtt ezt mondta: „Ha tudtam volna, hogy a munkám, amit megkezdek, 30 évig fog tartani, és ennyi elfoglaltságot jelent, akkor nem merészeltem volna vállalni”.⁶⁵ Szerencsére ezt előre nem láthatta. Mégis tudatában kellett lennie fontos és elévülhetetlen érdemének.

Az 1917-es kódex az egyházban az új Egyházi Törvénykönyv 1983-as megjelenéséig volt érvényben.⁶⁶

⁶⁴ Levelét közli BÁNK 1962, I. 225–228. pp., BÁNK 1927. 93-94. pp., BÁNK 1984. 813. p.

⁶⁵ BÁNK 1984, 813. p.

⁶⁶ *Az Egyházi Törvénykönyv, A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal.* Szerkesztette, fordította, magyarázatot írta ERDŐ PÉTER. Budapest 1985.